

Bij de Les
Maya Bakker

Hoe motiveer ik mijn leerlingen om te leren? (2)

In het oktobernummer van Bij de les hebben we kunnen lezen dat het onderwijs moet opboksen tegen allerlei prikkels, impulsen uit de omgeving, waar de leerling nog geen weerstand aan kan bieden en die hem afhouden van het leerproces. De conclusie was dat het onderwijs op zoek moet naar een sterkere prikkel. Maar leerlingen zijn verschillend en dus zal de begeleider/docent op zoek moeten gaan naar prikkels vanuit verschillende invalshoeken. Wat brengt juist deze specifieke leerling in beweging? Dat betekent dat de docent/begeleider/mentor ook zal moeten beschikken over verschillende insteken om een leerling te motiveren tot leren

In dit tweede artikel zoomen we in op de sterkere prikkel van de relatie en de invloed van de groep.

De sterkere prikkel van de relatie

“Eerst de relatie, dan de les”. Het lijkt een vreemde uitspraak als je formele doel is de leerlingen te begeleiden naar de eindtermen en eindexamens. Uiteindelijk word je daar toch voor betaald als lesgevende? Uiteraard is de manier waarop ook belangrijk, maar wat gaat voor?

Leerlingen weten heus wel dat er op school geleerd moet worden. Toch blijkt uit onderzoek (o.a. Stevens) dat leerlingen vooral naar school komen voor de ontmoeting. De ontmoeting met elkaar, de medeleerlingen, maar zeker ook met de docenten. Ook uit onderzoek (Human Dynamics Seagal en Horne) blijkt dat het merendeel van de mensen sterk relatiegericht is. Zij zijn gevoelig voor emoties van zichzelf en anderen en leren graag in contact met anderen. Wat houdt dit nu in voor de dagelijkse onderwijspraktijk? Laten we eerst eens kijken naar de relatie van de leerlingen met de leerkrachten en vervolgens naar die met de medeleerlingen.

Gespreksvaardigheden

In onze trainingen voor mentoren besteden we veel aandacht aan gespreksvaardigheden. We beginnen dan met de houding, de attitude, die van belang is voor het voeren van een goed gesprek.

De mentor wil de leerling leren kennen en hem helpen. Op zich is dat een goed uitgangspunt, maar een valkuil is dat hij te snel gaat helpen en daarbij vergeet goed te luisteren of de goede vragen te stellen. Zo'n leerling staat dan binnen tien minuten weer buiten met een welgemeend advies van de mentor. Alleen past dat advies niet zo bij het eigenlijke verhaal.

Een voorwaarde voor een goed gesprek is dat de leerling echte interesse ervaart. De mentor stelt zich dienstbaar deskundig op. Dat betekent dat de mentor ervan uitgaat dat de leerling deskundig is over zichzelf en dat de mentor door de goede vragen, geduld en de juiste houding laat zien dat het hem ook echt om de leerling gaat. “Hoe werkt dat bij jou? Wat houdt jou bezig en hoe?” Mentoren zeggen vaak dat zij wel willen, maar dat de leerling geen bereidheid toont om te praten. Zij kijken op hun horloge en

vragen of ze nu weg mogen. Op zich is dat niet vreemd. De leerling kent de mentor weliswaar als vriendelijk, maar wel hoger in de hiërarchie van de school. De omschakeling naar relationeel gelijkwaardig of zelfs dienstbaar aan de leerling is voor de mentor al een lastige want “dan hoef ik het dus niet te weten allemaal”, maar voor de leerling ook. De leerling vraagt zich af of de interesse wel echt is en zal niet meteen zijn ziel en zaligheid vertellen. De mentor moet dat vertrouwen winnen door consistent en oprecht gedrag. Een vervolgspraak of een vinger-aan-de-pols gesprekje toont de leerling dat de mentor echt geïnteresseerd is. Als een leerling zich veilig voelt en het gevoel krijgt dat hij ertoe doet voor de mentor, komt de dialoog vaak wel tot stand. De houding van de mentor, bescheiden, benieuwd en terughoudend met snelle interpretaties en oplossingen, is van belang voor het zich openstellen van de leerling.

Als een leerling met een probleem bij zijn mentor komt, is het een teken van vertrouwen dat de leerling het met hem deelt. Een luisterend oor bieden is in zo'n situatie minstens zo belangrijk als het oplossen van het probleem zelf. In mijn praktijk voor hulpverlening hoor ik leerlingen vaak zeggen: “Ik snap best dat ik op mijn kop krijg als ik niets doe in de klas of mijn spullen niet voor elkaar heb, maar leraren vragen zelden hoe dat nou komt.” Eigenlijk zegt de leerling: “Vertel mij niet alleen hoe jij mij ziet, maar zie mij ook zoals ik mij zie.”

“Ik heb geen tijd voor zulke lange gesprekken,” zeggen docenten vaak. Een paar minuten echt contact kan echter wonderen doen.

Na een mentorgesprek is het niet afgelopen. De manier van begroeten de volgende dag, het schouderklopje kan veel doen. Echte interesse toon je namelijk voortdurend. “Hoe ging het met voetballen?” “Nieuwe bril?” Met het bij de deur staan aan het begin van de les bijvoorbeeld kun je al veel bereiken.

Het zijn die docenten die uitstralen dat je er als leerling toe doet, die vertrouwen uitstralen dat de leerling zich ook anders kan gedragen, ook al is dat op dat moment nog niet zo. Deze docenten zorgen relationeel voor de sterkere prikkel. Zo'n docent wil je als leerling niet teleurstellen. Ik spreek veel leerlingen en het verbaast me hoe vaak ik hoor dat ze voor een bepaald vak wél het huiswerk maken, alleen omdat het door een aardige docent gegeven wordt. Als ik dan vraag wat aardig betekent, gaat het antwoord over bovenstaande dingen.

Natuurlijk zijn de technische vaardigheden voor het voeren van een goed gesprek ook heel belangrijk. Dat zijn de hulpmiddelen om het gesprek goed te kunnen voeren. Veel oefenen baart veel kunst. Het is de combinatie van attitude, vaardigheden en kennis die ervoor zorgt dat de juiste informatie leidt naar de goede begeleiding die aansluit bij die leerling.

Relatie met klasgenoten, invloed van de groep

De sfeer in de klas is van invloed op het leerproces. Als leerlingen vervelend doen tegen elkaar dan is er bij vrijwel alle leerlingen sprake van aandacht die dan niet beschikbaar is voor het leren.

Waarschijnlijk is dit gegeven voor velen een open deur.

Toch stuiten we in onze mentortrainingen vaak op de misvatting dat aandacht voor het groepsproces alleen van belang is aan het begin van het schooljaar. De introductieprogramma's voor brugklassen en andere leerjaren zijn natuurlijk prima en ook heel belangrijk want, zelfs al gaat een klas na de zomer ongewijzigd met elkaar verder, dan nog is er na zo'n vakantieperiode weer onwennigheid in de groep. Het begin van het schooljaar is voor de mentor dus een belangrijk moment om meteen met het groepsproces aan de gang te gaan. Dat alleen is echter niet genoeg. Het is van belang dat de mentor (en vakdocenten) gedurende het hele jaar aandacht blijven houden voor het groepsproces. Hiervoor is wel kennis nodig over groepsprocessen. Vaak zien we dat er een geïntegreerde mentormethode wordt gebruikt voor de mentorlessen en dat die methode in de volgorde van de inhoudsopgave wordt uitgevoerd. De lessen sluiten dan niet aan bij de groepsfase waarin die specifieke klas zich bevindt en hebben daardoor te weinig effect.

Kennis van groepsdynamieken

Een constante inzet op de groepssfeer levert significant effect op: pesten komt bijvoorbeeld minder voor. Je moet dan als mentor en docenten wel weten wat er speelt en dat is nu vaak het probleem. Groepsprocessen zijn vaak niet goed zichtbaar aan de oppervlakte.

Groepsfasen verlopen in dezelfde volgorde, maar een groep die elkaar al kent en na de zomervakantie weer in dezelfde formatie doorgaat, doorloopt de fasen sneller dan een nieuwe of nieuw samengestelde groep. We zetten de fasen even op een rijtje:

1. Oriënteren: kan ik mij hier op mijn gemak voelen?
2. Presenteren: wie heeft hier gezag en wat is mijn plek?
3. Normeren: zo gaat het er hier aan toe, als ik ook zo doe kan ik er misschien bij horen
4. Presenteren: mijn klas is druk, positief, negatief of ...
5. Evalueren: we zijn op weg naar het afscheid, jammer of, bij een vervelende klas, gelukkig maar.

In leerlingbesprekingen of teambijeenkomsten is het van belang dat verschillende collega's hun waarnemingen melden. De docent op het sportveld ziet andere dingen dan de docent van de frontale les of de begeleider op het studieplein. Samen kan bekeken worden in welke fase de groep zich bevindt en wat de inzet moet zijn met elkaar. Ook het afnemen van een sociogram blijft een goed instrument om zicht te krijgen op het proces.

"In mijn mentorgesprekjes geven leerlingen aan dat er geen rivaliteit is in mijn klas, ik wacht dus maar even af." Dat je het groepsproces alleen moet beïnvloeden als het stroef gaat verlopen, is een misvatting. Het gaat om voortdurende impulsen vanuit mentorlessen, maar ook vanuit de vaklessen. Zorg ervoor dat je de leerlingen door middel van oefeningen voortdurend contact laat maken met elkaar. Zij denken vaak dat het om spelletjes gaat en die vinden ze meestal wel leuk. Het gaat echt niet om heel tijdrovende dingen: "Ga eens in een rij staan op volgorde van het alfabet van je voornaam, dan van je achternaam." "Ga eens op volgorde staan wie er vanochtend het vroegst de deur uit is gegaan naar school." Of ze willen of niet: ze moeten elkaar heel even bevragen. De keuze in materialen is ruim en dat houdt in dat je als mentor ook iets te kiezen hebt: wat is passend bij de fase en het niveau van mijn groep en wat past bij mijzelf?

Voor de meeste leerlingen geldt dat een positieve groepsnorm een positiever leerklimaat oplevert. Het gaat echt niet alleen om de gezelligheid, een veilige groep draagt in hoge mate bij aan de leerbereidheid van leerlingen. "Ik mag en kan in deze groep mezelf zijn" is voorwaardelijk voor leren.

Maya Bakker verzorgt trainingen op het gebied van coaching en mentoraat voor Salto in Harderwijk en Orthoconsult in Esch. Zij is co-auteur van het Handboek voor elke mentor. Voor meer informatie: info@mb-salto.nl.

Streamer:

"Vertel mij niet alleen hoe jij mij ziet, maar zie mij ook zoals ik mij zie."

Het is van belang dat er het hele jaar door aandacht is voor het groepsproces